Maharashtra State Board Class 10 Sanskrit Amod Solutions Chapter 2 व्यसने मित्रपरीक्षा

Sanskrit Amod Std 10 Digest Chapter 2 व्यसने मित्रपरीक्षा Textbook Questions and Answers

अवबोधनम् :

1. पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।

प्रश्न अ.
अरण्ये कौ निवसतः स्म ?
उत्तरम् :
अरण्ये मृग: काक:च निवसतः स्म।

प्रश्न आ.
काकः किम् उपादिशत् ?
उत्तरम् :
काक: उपादिशत्, "अकस्मादागन्तुना सह मित्रता न युक्ता।"

प्रश्न इ.
मृगः प्रत्यहं क्षेत्रं गत्वा किम् अकरोत् ?
उत्तरम् :
मृगः प्रत्यहं क्षेत्रं गत्वा सस्यम् अखादत् ।

प्रश्न ई.
क्षुद्रबुद्धिः कुत्र निभृतं स्थितः ?
उत्तरम् :
क्षुद्रबुद्धिः समीपमेव वक्षस्य पृष्ठतः निभृतं स्थितः।

प्रश्न उ.
शृगालः केन हतः ?
उत्तरम् :
क्षेत्रपतिना क्षिप्तेन लगुडेन शृगालः हतः।

2. कः कं वदति ?

प्रश्न अ.
'वनेऽस्मिन् एकं सस्यपूर्ण क्षेत्रमस्ति ।'
उत्तरम् :
जम्बूक; मृगं वदति।

प्रश्न आ.
'मित्र, छिन्धि तावन्मम बन्धनम् ।'
उत्तरम् :
मृग: जम्बूकं वदति।

प्रश्न इ.
'स वञ्चक: क्वास्ते ?'
उत्तरम् :
काकः मृगं वदति।

3. प्रश्ननिर्माणं कुरुत ।

प्रश्न अ.
श्रृगालः मृगेण सह मित्रताम् ऐच्छत् ।
उत्तरम् :
श्रृगाल: केन सह मित्रताम् ऐच्छत् ?

प्रश्न आ.
प्रदोषकाले मृगमन्विष्यन् काकः क्षेत्रे उपस्थितः।
उत्तरम् :
कदा मृगमन्विष्यन् काकः क्षेत्रे उपस्थितः?

प्रश्न इ.
स: वृक्षस्य पृष्ठतः निभृतं स्थितः।
उत्तरम् :
स: वृक्षस्य पृष्ठतः कथं स्थितः?

https://www.evidyarthi.in/

4. उत्तरपदं लिखत ।

प्रश्न 1.
अ. काकोऽवदत् = काकः + ... ।
आ. मृगेणोक्तम् = मृगेण + ... ।
इ. जम्बूकोऽयम् = जम्बूकः + ... ।

उत्तरम् :
अ. काकोऽवदत् – काकः + अवदत्।
आ. मृगेणोक्तम् – मृगेण + उक्तम्।
इ. जम्बूकोऽयम् – जम्बूकः + अयम्।

5. पूर्वपदं लिखत ।

प्रश्न 1.
अ. मृगोऽब्रवीत् = ... + अब्रवीत्
आ. वातेनोदरम् = ... + उदरम्
इ. मृतोऽसि = ... + असि
उत्तरम् :
अ. मृगोऽब्रवीत् – मृगः + अब्रवीत्।
आ. वातेनोदरम् – वातेन + उदरम्।
इ. मृतोऽसि – मृत: + असि।

6. सूचनानुसारं कृती: कुरुत ।

ऊ. त्वं सत्वरं पलायिष्यसे । ('त्वं' स्थाने 'भवान्' योजयत ।)

प्रश्न अ.
मृगः प्रत्यहं तत्र गत्वा सस्यम् अखादत्। (त्वान्त-अव्ययं निष्कासयत ।)
उत्तरम् :
मृगः प्रत्यहं तत्र अगच्छत् सस्यम् अखादत् च।

प्रश्न आ.
मित्र छिन्धि तावन्मम बन्धनम् । (लकारं लिखत ।)
उत्तरम् :
लोट्लकारः

प्रश्न इ.
वयम् आनन्देन एकत्र निवसामः । (लट्लकारस्थाने लङ्लकारं योजयत ।)
उत्तरम् :
वयम् आनन्देन एकत्र न्यवसाम।

प्रश्न ई.
त्वं पादान्स्तब्धीकृत्य तिष्ठ । ('त्वं' स्थाने 'भवान्' योजयत ।)
उत्तरम् :
भवान् पादान्स्तब्धीकृत्य तिष्ठतु ।

प्रश्न उ.
भवानपि अपरिचितः एव आसीत् । ('भवान्' स्थाने 'त्वं' योजयत ।)
उत्तरम् :
भवान् पादास्तब्धीकृत्य पलायिष्यते।

7. स्तम्भमेलनं कुरुत।

प्रश्न 1.
स्तम्भमेलनं कुरुत।

विशेषणम्	विशेष्यम्
दृढः	लगुडेन
क्षिप्तेन	दिने
एकस्मिन्	मृगः
लगुडहस्तः	बन्धः
	क्षेत्रपतिः

https://www.evidyarthi.in/

उत्तरम् :

विशेषणम्	विशेष्यम्
1. दृढः	बन्धः
2. क्षिप्तेन	लगुडेन
3. एकस्मिन्	दिने
4. लगुडहस्तः	क्षेत्रपतिः

8. जालरेखाचित्रं पूरयत ।

प्रश्न 1.
जालरेखाचित्रं पूरयत ।

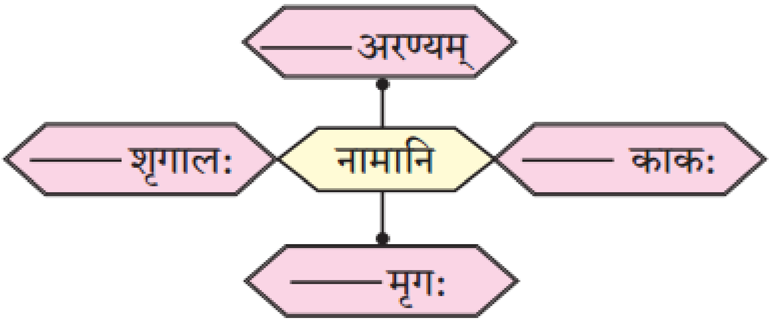

उत्तरम् :

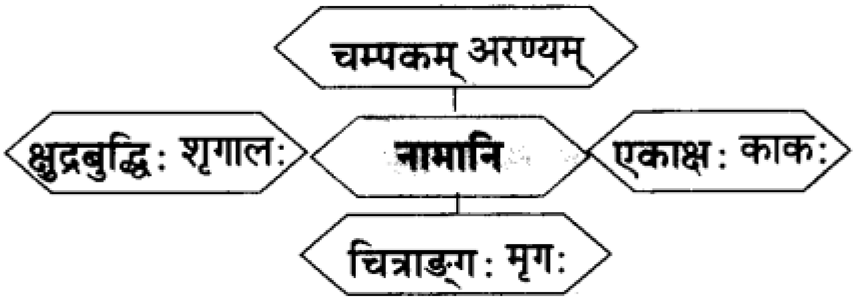

9. तालिकां पूरयत ।

प्रश्न 1.

वक्त्रा संवादं मेलयत	
जम्बूकः	मृगः

(मञ्जूषा – त्रायस्व माम्, दर्शयामि त्वाम्, दृढोऽयं बन्धः, छिन्धि मम बन्धनम्)
उत्तरम् :

जम्बूकः	मृगः
दर्शयामि त्वाम्।	त्रायस्व माम्।
दृढोऽयं बन्धः	छिन्धि मम बन्धनम्

प्रश्न 2.

वक्त्रा संवादं मेलयत	
मृगः	काकः

(मञ्जूषा – अलं विवादेन, कोऽयं द्वितीयः?, एवमस्तु, अस्मत्सख्यम् इच्छति ।)
उत्तरम् :

मृगः	काकः
अलं विवादेन।	कोऽयं द्वितीयः?
अस्मत्सख्यम् इच्छति।	एवमस्तु।

10. माध्यमभाषया उत्तरत ।

प्रश्न अ.
'स नरः शत्रुनन्दनः' इति वचनं कथायाः आधारेण स्पष्टीकुरुत ।
उत्तरम् :
व्यसने मित्रपरीक्षा या कथेच्या संदर्भात 'स: नरः शत्रुनन्दनः' ही उक्ती आलेली दिसून येते. हितोपदेश या पुस्तकात मित्रलाभ 1.3. या प्रकरणात ही कथा आवळते. धूर्त कोल्हा हरिणाला त्याच्या शब्दांमध्ये फसवितो व त्याच्याशी मैत्री करतो. कोल्हा हरिणाला धान्यांनी भरलेले एक शेत दाखवितो.

साहजिकच हरिणाच्या मनात धान्याबद्दल हाव निर्माण होते. पण नंतर, शेताच्या मालकाने टाकलेल्या जाळ्यात हरिण अडकते. हरिणाने कोल्ह्याकडे मदत मागताच धूर्त कोल्हा जाळे घट्ट असल्याचे सांगतो. त्यामुळे तो तोडण्यास समर्थ नाही असे दर्शवितो.

हरिणाला कोल्ह्याचा धूर्तपणा हळूहळू लक्षात येतो. कावळ्याचे न ऐकल्याचा त्याला पश्चात्ताप होतो. जेव्हा कावळा हरिणाला शोधत शोधत हरिणाजवळ पोहोचतो, तेव्हा तो 'स: नर: शत्रुनन्दनः' हा श्लोक उद्‌धृत करतो. या श्लोकाचा अर्थ असा, की, "जो आपल्या मित्रांचा, हितचिंतकांचा सल्ला ऐकत नाही, तो संकटात सापडतो व त्याच्या शāना आनंदित करतो, त्यांचे शत्रुत्व ओढून घेतो.

हरिणाने अनोळखी प्राण्यांशी (कोल्ह्याशी) मैत्री न करण्याचा कावळ्याचा सल्ला ऐकला नाही व कोल्ह्याशी मैत्री केल्याने अखेर त्याला जाळ्यात अडकावे लागले. म्हणजे तो संकटात सापडला व हरिणाला शत्रुनन्दन हे विशेषण लागू पडले. 'स: नरः शत्रुनन्दनः' इति वचनं कथायाः आधारेण स्पष्टीकुरुत।

प्रश्न आ.
काकेन क: उपायः उक्त : ?
उत्तरम् :

व्यसने मित्रपरीक्षा या कथेच्या संदर्भात 'स: नरः शत्रुनन्दनः' ही उक्ती आलेली दिसून येते. हितोपदेश या पुस्तकात मित्रलाभ 1.3. या प्रकरणात ही कथा आढळते. शेताच्या मालकाने हरिणाला जाळ्यात अडकविले. कावळा हरिणाला शोधत तेथे आला. कावळ्याने विचारले असता हरिणाने सर्व हकीकत त्याला सांगितली. कोल्ह्याच्या धूर्तपणामुळे हरिण जाळ्यात अडकले होते.

कावळ्याने हरिणाला मेल्यासारखे दर्शविण्यास सांगितले, तसेच कावळ्याने हरिणाला पोट फुगवायला व पायही स्तब्ध ठेवण्यास सांगितले. कावळ्याच्या म्हणण्यानुसार वागल्यामुळे शेताच्या मालकाला हरिण मृत असल्याचा भास झाला. शेताचा मालक हरिणाजवळ आला व जाळे काढले. ठरल्याप्रमाणे कावळ्याने काव-काव असा आवाज केला. आवाज ऐकताच हरिण उठले व पटकन पळून गेले. कावळ्याने शोधलेल्या या उपायामुळे व त्याच्या चातुर्यामुळे हरिणाचे प्राण वाचले.

11. अमरकोषात् समानार्थकं शब्द योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

प्रश्न अ.
अरण्ये मृगः काकः च स्नेहेन निवसतः ।
उत्तरम् :
अरण्ये कुरङ्गः / वातायुः / हरिणः / अजिनयोनिः काकः च सेहेन निवसतः।

प्रश्न आ.
जम्बूकः तेन सह मृगस्य निवासस्थानं गतः ।
उत्तरम् :
श्रृगालः / वञ्चकः / क्रोष्टा / फेरुः / फेरव: तेन सह मृगस्य निवासस्थानं गतः ।

प्रश्न इ.
मृगमन्विष्यन् काक: तत्र उपस्थितः ।
उत्तरम् :
मृगमन्विष्यन् करटः / अरिष्टः / बलिपुष्टः / सकृत्प्रज: तत्र उपस्थितः।

12. विरुद्धार्थकशब्द लिखत ।

द्दढः, मैत्री, बद्धः, प्रभूतम् ।

प्रश्न 1.
विरुद्धार्थकशब्द लिखत ।
द्दढः, मैत्री, बद्धः, प्रभूतम् ।
उत्तरम् :

https://www.evidyarthi.in/

1. दृढः × शिथिलः।
2. मैत्री × शत्रुत्वम्, वैरम्।
3. बद्धः × मुक्तः ।
4. प्रभूतम् × अल्पम, स्तोकम, स्वल्पम्, न्यूनम्।

उपक्रम :

1. पाठात् उपपदविभक्तियुक्तानि वाक्यानि चित्वा लिखत ।
2. पाठात् शतृरूपाणि चित्वा लिखत ।